

‘Als humor niet mag kwetsen, moet je hem afschaffen’

De auteur

• Arthur Umbgrove (1964) is cabaretier en schrijver van romans als ‘Paradise Village’.

• Daarnaast is hij voorzitter van Comedytrain en artistiek leider van De Speld Live.

• Hij maakte vijf cabaretprogramma's en was jarenlang columnist bij NPO Radio 1.

FOTO: KRIJN VAN NOORDWIJK

Mijn eerste ontmoeting met Neerlands Hoop (Freek de Jonge en Bram Vermeulen) was als dertienjarige scholier in de Deventer Schouwburg. Het zal rond 1969 zijn geweest. Dit moesten we zien, vond de rector van onze school, die het voor elkaar had gekregen het duo op een middag te laten optreden in de stad aan de IJssel.

Woorden als ‘geil’ en ‘neuken’ vlogen vrolijk door de zaal en in het wilde weg werden toenmalige ‘gezagsdragers’ beledigd: ‘Ik zag mijn reet laatst in de spiegel en dacht: verrek, daar heb je Wiegel.’

Het was schokkend en bevrijdend tegelijkertijd. Ontegenzeggelijk hebben De Jonge en Vermeulen mede de weg geplaveid voor een vrolijke periode waarin harde grappen over ongeacht welk onderwerp of welke persoon bij de tijdgeest gingen horen. In hun kielzog kwam een nieuwe generatie cabaretiers op.

Van deze vrijzinnige houding is nog maar weinig over, constateert Arthur Umbgrove, schrijver van meerdere romans en een van de grondleggers van Comedytrain. Hoewel humor zijn handelsmerk is, stemt zijn laatste werk, *De wederafbouw van de satire*, niet bepaald vrolijk. Umbgrove maakt zich grote zorgen over het verdwijnen van kwetsende humor, volgens hem een louterende kunstvorm die noodzakelijk is voor een samenleving. En wat hem vooral steekt is de nonchalance waarmee we het laten gebeuren.

De terughoudendheid van cabaretiers bij het bespotten van de islam is bekend, meerdere malen trouwens volmondig toegegeven door dezelfde Freek de Jonge. Maar de aanvallen gaan tegenwoordig veel verder, betoogt Umbgrove. Ras, geslacht, kleur, niets mag nog geridiculiseerd worden. Het brengt Umbgrove bij zijn belangrijkste aanklacht: ‘Terwijl we tevreden achteroverleunden omdat de oude taboes ondergeschoffeld waren, ontkiemden er nieuwe, die we pas zagen toen ze boven het gras begonnen uit te steken.’

De gevolgen laten zich volgens hem raden. ‘Wat overblijft is een dorre laagvlakte waar weinig op groeit, behalve morele verontwaardiging en gekwetstheid’, zei hij vorig jaar in een interview.

In wat voor wereld we dan terecht komen schetst Umbgrove in het eerste hoofdstuk van zijn boek, meer een pamflet eigenlijk. Het is een dystopische beschrijving van een toekomstig theaterbezoek. Iedere toeschouwer ontvangt pas enkele uren van tevoren een gepersonaliseerde routebeschrijving, die aangeeft

De wederafbouw van de satire, Arthur Umbgrove, Querido, €9,99 (verschijnt 29 juni).

waar hij of zij zich dient te melden. Alles uit veiligheidsoverwegingen. De shows duren ook maar vijftig minuten. Langer vergroot de kans op ontdekking en dus op een aanslag.

Sommige zaken in het leven zouden eigenlijk geen nadere uitleg behoeven. Humor behoort daar zeker toe, maar Umbgrove doet in zijn boek een geslaagde poging.

Satire eist inspanning van beide kanten, is zijn belangrijkste les. De maker heeft de verantwoordelijkheid na te denken over wat hij zegt en tot hoever hij gaat. De ontvanger moet moeite doen om te willen begrijpen (en accepteren) wat de satiricus bedoelt. Anders gaat het fout en leidt wederzijds onbegrip tot verdere vervreemding tussen bevolkingsgroepen.

En dat is precies wat er gebeurt. Umbgrove somt een verontrustende lijst op van makers, uitgeverijen en omroepen die na bezwaren of zelfs bedreigingen excuses aanboden voor de grappen waar ze verantwoordelijk voor zijn. Tot aan Frater Venantius toe, een vrij onnozel ‘typetje’ van Wim Sonneveld uit het begin van de jaren zeventig. De sketch werd na ophef op sociale media voorzien van

de melding dat de cabaretier met zijn accent ‘geenszins de bedoeling had om Limburgers te stigmatiseren dan wel hen te associëren met kindermisbruik’.

Umbgrove waagt zich tevens aan het ontleden van een paar beroemde grappen om uit te leggen waarom ze om te lachen zijn. Bijvoorbeeld Woody Allens ‘*I’m very proud of this gold pocket watch. My grandfather, on his deathbed, sold me this watch.*’ Meestal slaan dergelijke exercities volledig dood, maar Umbgrove weet ze scherpzinnig te gebruiken om de kracht (en valkuilen) van humor te duiden.

Het blijft de vraag of satire werkelijk een zo wezenlijke rol speelt bij het relativeren van menselijke gedragingen. Maar het staat buiten kijf dat door de eeuwen heen zelfspot en satire nuttige spiegels zijn gebleken voor de mensheid. In de woorden van Umbgrove: ‘Humor schept vrijheid. En vrijheid schept humor.’ Zijn conclusie is duidelijk: als je vindt dat humor niet mag kwetsen, moet je hem afschaffen. Overbodig te zeggen dat Umbgrove van harte hoopt dat we juist weer een dikkere huid ontwikkelen. Helaas heeft hij de tijd niet bepaald mee.

.....
Rob de Lange is redacteur van het FD.

HET STAAT BUITEN
KIJF DAT DOOR
DE EEUWEN HEEN
ZELFSPOT EN
SATIRE NUTTIGE
SPIEGELS ZIJN
GEBLEKEN VOOR
DE MENSHEID